

חקיקה ופסיקה חברתית

מיכל סג'לי

חידושי פסיקה

ביצוע פעולה רפואית בניגוד לעמדת בני משפחה של חסויה
צפת (אפ) 9775-08-23 מדינת ישראל משרד הבריאות – בית הולים ז'ו נ' ש"א
(אדם שמונה לו אפוטרופוס) (ניתן בבית המשפט למשפחה בצפת ב-9 באוגוסט
(2023)

פסק הדין מתייחס למקרה של אישה בת 55 הסובלת מניוון שרירים, ומאושפזת בבית החולים לאחר שעברה ניתוח ונותרה מורדמת ומונשמת. הרופאים המליצו על ביצוע טרכאוסטומיה (פיוס קנה) כדי לאפשר לה לנשום באופן עצמאי, אך בן זוגה המשימש כאפוטרופוס ובתה הביעו התנגדות לביצוע הפעולה, בטענה כי האישה אינה מעוניינת להאריך את חייה באופן מלאכותי, וכי הביעה בבירור את התנגדותה לכך בעל פה ובכתב:

רצונה הברור היה לשמור על כבודה ופרטיותה והקו האדום היה היכולת ללכת לשירותים בכוחות עצמה. הבת ציינה כי מבחינתה של המשיבה להיות במצב סיעודי זה לשכב, להיות מחוברת למכונת הנשמה ולהיות עם טיפול. עוד ציינה כי מצב סיעודי שכזה הינו התעללות של ממש באימה, כאשר הדבר היחיד שמנחם אותה שהיא כעת מורדמת ואילו יבוצע פיוס הקנה היא תהיה בהכרה ומודעת למצבה.

משרד הבריאות הגיש לבית המשפט בקשה לאישור הפעולה הרפואית (פיוס הקנה). השופטת אביבית נחמיאס בחנה את זכות האוטונומיה של אדם להחליט החלטות הקשורות להתערבות בשלמות גופו וחיייו:

זכות לאוטונומיה של הפרט אינה מתמצה במובן צר זה, של אפשרות בחירה. היא כוללת גם רובד נוסף פיזי של הזכות לאוטונומיה, הנוגע לזכותו של אדם כי יעזבוהו לנפשו [...]. מזכות זו משתמע, בין השאר, כי לכל אדם חירות מפני התערבות בגופו ללא הסכמתו.

לאחר שמיעת עדים שהעידו על רצונה על האישה, השופטת קיבלה את טענותיהם של בן זוגה של האישה ובתה כי יש לכבד את זכותה של האישה שלא להאריך את חייה באופן מלאכותי:

ברור שהמשיבה לא הסכימה להיות מחוברת למכונת הנשמה, ולא היתה מעוניינת להפוך לסיעודית ולהאריך את חייה באופן מלאכותי. בית המשפט התרשם מדברי בני המשפחה של המשיבה והמטפלים בה, שהביעו את כבודם לרצונה של המשיבה, וכן מההסכמה לניתוח הגידול אך לא לטיפול סיעודי.

צו הורות פסיקתי לקטינה שנולדה מתרומת זרע

תמ"ש 70429-03-23 פלונית ואח' נ' היועץ המשפטי לממשלה (ניתן בבית משפט לענייני משפחה ב-30 באוגוסט 2023)

בנות זוג ישראליות המתגוררות בספרד הגישו בקשה לצו הורות פסיקתי עבור ילדה שנולדה לאחת מהן מתרומת זרע, כך שגם בת זוגה תוכר כאימה. בנות הזוג רכשו את תרומת הזרע מבנק הזרע בישראל. בעבר ניתן לבת הזוג הלא יולדת צו הורות לגבי ילד אחר שנולד להן.

בנות הזוג טענו שהן תושבות ישראל ולכן יש להיענות לבקשתן. היועץ המשפטי לממשלה התנגד לבקשה בשל היעדר תושבות מעשית. כלומר, השתיים לא הוכיחו שהן מתגוררות בפועל בישראל במשך תקופת זמן מסוימת, תקופה שהיא תנאי סף גורף לקבלת צו הורות פסיקתי.

בפסק הדין שכתב השופט יהורם שקד נקבע כי אף שהנשים לא עמדו בדרישת התושבות המעשית לפי הגדרתה הצרה, הרי יש לאפשר להן לקבל צו הורות נוכח הנסיבות המיוחדות של המקרה. השופט קבע כי דחיית הבקשה של הנשים לצו הורות פסיקתי היא בלתי סבירה וחסרת היגיון, שכן היא מנוגדת לטובת הילדה – להיות חלק ממשפחה שבה שתי אימהות מוכרות. נוסף על כך, השופט חלק על החלטת דרישת התושבות הזאת באופן גורף, וקבע שיש לבחון כל מקרה לגופו ולא לפסול באופן אוטומטי בקשות של מי שאינן עומדות בה.

אישור לאדם שאושפז באשפוז כפוי לצאת לחופשות קצרות

ע"ו 798-09-23 ל' נ' המרכז לבריאות הנפש שער מנשה (ניתן בבית משפט המחוזי ב-14 בנובמבר 2023)

פסק הדין עוסק באדם (המערער) המאושפז בבית חולים פסיכיאטרי בצו אשפוז יותר מ-15 שנים. המערער ביצע בעבר רצח כאשר היה במצב פסיכוטי פעיל, והוגש נגדו כתב אישום בגין רצח. בהמשך הוכרז לא כשיר לעמוד לדין ולא אחראי למעשיו, ומאז הוא מאושפז ברציפות במרכז לבריאות הנפש. במהלך השנים חלו תנודות במצבו הנפשי של המערער. היו תקופות שבהן אושרו לו חופשות קצרות, ולצידן תקופות של החמרה ועלייה ברמת המסוכנות. מנהל בית החולים ביקש לאפשר למערער חופשות קצרות בנות שעות אחדות בקרבת בית החולים ובליווי בני משפחה, אולם הוועדה הפסיכיאטרית המיוחדת דחתה את הבקשה, ומכאן הערעור לבית המשפט על החלטת הוועדה.

המערער טען כי היה מקום לאמץ את המלצת בית החולים לחופשות קצרות ומבוקרות, או לחלופין להחמיר את תנאי הפיקוח והליווי בחופשה. המשיב טען כי החלטת הוועדה לדחות את בקשת החופשה מנומקת לאור הערכת המסוכנות של המערער כבינונית עד גבוהה, וכי יש לכבד את שיקול הדעת המקצועי של הוועדה בקבלת החלטות מסוג זה.

בפסק הדין שכתבה השופטת אספרנצה אלון נעשה שימוש נרחב בהוראות השונות בחוק טיפול בחולי נפש כדי לנתח את המחלוקת שהובאה בפני בית המשפט ולהכריע בה. לדוגמה, סעיף 28(ג) לחוק קובע:

ועדה מיוחדת תאשר לחולה חופשה לפי סעיף זה, רק אם סברה כי חל שינוי יסודי, בסיסי ורציף, לאורך זמן, במצבו הנפשי של החולה, וכי יש בו – בשים לב לתנאי השחרור והפיקוח – כדי לשלול ברמת ודאות גבוהה את מסוכנותו של הנאשם לשלום הציבור, לאנשים מסוימים או לעצמו.

בית המשפט מפרש סעיף זה כמציב שני תנאים מצטברים לאישור חופשה לחולה המאושפז בצו. התנאי הראשון הוא שינוי יסודי, בסיסי ורציף במצבו הנפשי של החולה המצמצם את המסוכנות. בית המשפט נותן משקל גם להערכת מידת המסוכנות של האדם המאושפז, וקובע כי נדרש "שינוי יסודי" המפחית מסוכנות זו ב"רמת ודאות גבוהה"; התנאי השני הוא קביעת אמצעי זהירות ופיקוח הולמים בזמן החופשה (סעיף 28(ג)).

בית המשפט מתייחס גם לכך שהרכבה המקצועי של הוועדה נועד להבטיח החלטות זהירות ומושכלות בדבר חופשות: "יו"ר הוועדה המיוחדת הינו שופט מחוזי בדימוס, ולצדו מכהנים פסיכיאטר בעל ניסיון של עשר שנים לפחות, וקרימינולוג קליני בעל ותק של שלוש שנים, ובעל ניסיון בהערכת מסוכנות ובעבודה עם נאשמים חולי נפש, כפי שנדרש וקבוע בסעיף 28(א) לחוק".

בית המשפט דוחה את הערעור וקובע כי החלטת הוועדה הינה סבירה, וכי באופן עקרוני בית המשפט אינו מתערב בהחלטות מקצועיות של הוועדה אלא במקרים של חריגה קיצונית ממתחם הסבירות.

הוצאת קטינים למרכז הירום

בעמ 7597/23 פלונית נ' עו"ס לחוק נוער ביתר עילית, פלוני ואחרים (ניתן בבית משפט העליון ב-29 בנובמבר 2023)

המבקשת (האם) התגרשה בשנת 2020 מבן זוגה. במסגרת הליכי קביעת המשמורת בבית המשפט לענייני משפחה נקבעו הסדרי משמורת וזמני שהות לילדיה.

במהלך ההליכים עלה כי זמני שהות של שלושת ילדיה הקטינים אינם מתקיימים, האם אינה משתפת פעולה עם התיאום ההורי, והקטינים נתונים בסיכון התפתחותי. לפיכך, בית המשפט לענייני משפחה הורה להוציא את הקטינים למרכז חירום לצורך אבחון. ניסיון לבצע אבחון בקהילה נכשל בשל חוסר שיתוף פעולה של המבקשת. לבסוף, בית המשפט לענייני משפחה אימץ את המלצת גורמי המקצוע והורה על הוצאת הקטינים למרכז חירום לשלושה חודשים

לשם ביצוע האבחון. המבקשת ערערה על החלטת בית המשפט לענייני משפחה בפני בית המשפט המחוזי, ללא הצלחה, ומכאן הערעור.

האם טענה כי הוצאה ילדיה פוגעת בזכותה ההורית, וכי לא נבדקו החלופות והתנאים למתן צו ביניים בהתאם לסעיף 12 לחוק הנוער (טיפול והשגחה), התש"ך-1960, ולפיו "רשאי בית המשפט בהחלטת ביניים, אף לפני שמיעת הקטין או האחראי עליו ולפני קבלת תסקיר, להורות על נקיטת אמצעים זמניים לגבי הקטין ולאשר אמצעי חירום שנקטו לגביו על ידי עובד סוציאלי לפי חוק הנוער (טיפול והשגחה)".

המשיבים טענו כי גורמי מקצוע המליצו פה אחד על הוצאה למרכז חירום, ושניתנו למבקשת הזדמנויות רבות לשתף פעולה עם אבחון בקהילה, ללא הצלחה.

בפסק הדין שכתבה השופטת יעל וילנר נקבע כי הבקשה אינה עומדת בתנאים המצומצמים למתן רשות ערעור בגלגול שלישי: היא אינה מעלה שאלה משפטית עקרונית, ואין חשש לעיוות דין. אומנם השופטת הכירה בכך שהוצאת ילדים ממשמורת הוריהם היא צעד קיצוני, אולם במקרה זה ההחלטה התקבלה לאור המלצות חד-משמעיות של כל גורמי המקצוע, לאחר שניסיונות קודמים לבצע אבחון בקהילה נכשלו בשל חוסר שיתוף פעולה מצד המבקשת. עוד קבע בית המשפט שהעיכוב בביצוע האבחון פוגע בקטינים באופן ממש. לפיכך, ההחלטה להוציא את הקטינים למרכז חירום לשם ביצוע האבחון היתה מוצדקת.

חידושי חקיקה

חוק הגנה על מענקים מיוחדים (חרבות ברזל), תשפ"ד-2023

חוק הגנה על מענקים מיוחדים נחקק במטרה להגן על מענקים מיוחדים שמשולמים בעקבות מבצע "חרבות ברזל". החוק קובע כי זכות למענקים המפורטים בתוספת לחוק, דוגמת מענק למפונים או לבני משפחה של חטופים ונעדרים, אינה ניתנת להעברה, לשעבוד או לעיקול. ההגנות חלות גם על מענק שכבר שולם בתשעים הימים שלאחר התשלום. שר האוצר ושר המשפטים רשאים לשנות את התוספת ולקבוע תנאים ומגבלות. החוק כולל גם הוראות שעה המרחיבות את ההגנות על גמלאות ותגמולים נוספים המשולמים על ידי המוסד לביטוח לאומי או משרד הביטחון.

חוק הארכת תקופות ודחיית מועדים (הוראת שעה – חרבות ברזל) (אישורים רגולטוריים, עיצומים כספיים ובדיקות מתקני גז), תשפ"ד-

2023

חוק זה נועד להקל על הציבור בעקבות "מבצע חרבות ברזל" באמצעות הארכת תוקפם של אישורים רגולטוריים שפג תוקפם בתקופת המצב המיוחד בשלושה-ארבעה חודשים, ודחיית מועדים בהליכי אכיפה להטלת עיצומים כספיים בשלושה חודשים. החוק דוחה את המועד

האחרון למסירת הודעה על כוונה להטיל עיצום כספי, את המועד האחרון לטעון טענות ולהגיב להודעה, את המועד לקבלת החלטה בדבר הטלת עיצום כספי, את המועד האחרון לבקש ביטול התראה מנהלית או להגיש כתב התחייבות ועירבון, וכן את המועד האחרון לתשלום העיצום הכספי. עוד ניתנת לשר המשפטים סמכות להאריך את תקופת המצב המיוחד לעניין דחיית מועדים בהליכי אכיפה.